

روش‌های یادگیری در تمام سطوح آموزشی

www.ketab.ir

مؤلف

علی علیزاده

بهار ۱۴۰۱

سرشناسه: علیزاده، علی، ۱۳۵۷ -

عنوان و نام پدیدآور: روش‌های یادگیری در تمام سطوح آموزشی / مؤلف علی علیزاده.

مشخصات نشر: تهران: مهر سبحان، ۱۴۰۱.

مشخصات ظاهری: ۱۶۳ ص.: مصور، نمودار.

شابک: 978-600-334-735-9

وضعیت فهرست نویسی: فیا

یادداشت: کتابنامه: ص. ۱۵۸-۱۶۳.

موضوع: تدریس -- روش‌ها Teaching -- Methods

یادگیری Learning

رده بندی کنگره: LB۱۰۲۵/۳

رده بندی دیویی: ۳۷۱/۱۰۲

شماره کتابشناسی ملی: ۸۸۶۱۹۸

اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیا

روش‌های یادگیری در تمام سطوح آموزشی

مؤلف: علی علیزاده

ویراستار: محمدزاده صفری

ناشر: مهر سبحان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۳۴-۷۳۵-۹

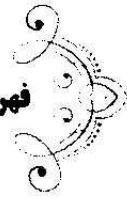
سال و نوبت چاپ: ۱۴۰۱، اول

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۷۲۰۰۰ تومان

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر برای

نویسنده و ناشر محفوظ می‌باشد.

۷	تقدیم و سپاسگزاری
۹	مقدمه
۱۴	تدریس
۱۵	تعریف مفهومی روش تدریس ایفای نقش
۱۵	تعریف مفهومی روش تدریس پرسش و پاسخ
۱۶	تعریف مفهومی پیشرفت تحصیلی
۱۹	اهمیت پیشرفت تحصیلی
۲۰	مفهوم تدریس
۲۱	مفهوم یادگیری
۲۲	روش تدریس غیرفعال
۲۵	روش تدریس در مکاتب فلسفی
۲۸	روش تدریس در نظریه های تربیتی
۳۵	طبقه بندی روش های تدریس
۳۶	روش سنتی تدریس
۳۶	روش فعال تدریس
۳۷	روش های تدریس سنتی
۳۷	روش حفظ و تکرار
۳۷	محاسن روش تدریس حفظ و تکرار
۳۸	انواع توضیح دادن
۳۹	روش تدریس سخنرانی
۴۱	اهداف روش تدریس سخنرانی
۴۲	پیشنهادهای برای تقویت سخنرانی
۴۳	محاسن روش تدریس سخنرانی
۴۳	روش تدریس قیاسی
۴۳	روش تدریس آموزش مفاهیم و اصول
۴۴	تعریف مفهوم ویژگیهای آن
۴۴	مراحل آموزش مفاهیم
۴۴	تعریف اصل
۴۵	روش تدریس پیش سازمان دهنده

۴۵	روش تدریس یادسپاری
۴۶	مفاهیم اساسی روش تدریس یادسپاری
۴۷	مراحل اجرای روش تدریس یادسپاری
۴۸	روش های تدریس فعال
۴۹	فنون پرسش و پاسخ
۵۰	انواع پرسش با توجه به منظور معلم و محتوا
۵۲	انواع روش مباحثه ای
۵۲	محاسن روش تدریس مباحثه ای
۵۳	محاسن بحث آزاد
۵۳	محدودیت بحث آزاد
۶۴	محاسن روش تدریس بحث گروهی
۶۵	محدودیت روش تدریس بحث گروهی
۶۶	روش تدریس استقرایی
۶۸	روش تدریس بازیهای آموزشی
۷۳	روش تدریس تلفیقی
۷۴	ویژگی های آموزش تلفیقی
۷۴	روش تدریس گردش علمی fieldwork
۷۵	انواع گردشهای علمی و فعالیت های تجربی
۷۷	رعایت نکات مهم در گردش های علمی
۷۸	روش تدریس آموزش های تربیتی
۷۸	روش تدریس ایفای نقش
۸۲	مفاهیم اساسی الگوی تدریس
۸۴	الگوی حل مسئله
۸۵	راههای حل مساله
۸۶	ویژگی های الگوی حل مسئله
۸۷	محدودیت های روش حل مسئله
۸۸	روش تدریس پروژه واحد کار
۸۹	تغییرات روز به روز درجه حرارت در یک هفته.
۹۲	واحد کار و درس در کلاس
۹۲	روش تدریس یادگیری فردی
۹۳	روش تدریس بارش فکری
۹۵	مراحل روش بارش مغزی

۹۵	تشکیلات جلسه بارش مغزی
۹۶	زمان و طول جلسه بارش مغزی
۹۶	روش تدریس تفحص گروهی
۹۷	مراحل روش تدریس تفحص گروهی
۹۸	روش تدریس مشارکتی
۹۹	اهداف اساسی روش تدریس مشارکتی
۹۹	رویکردهای مختلف روش مشارکتی
۱۰۱	مراحل روش تدریس مشارکتی
۱۰۲	محاسن روش تدریس مشارکتی
۱۰۳	روش تدریس واحد کار
۱۰۴	مراحل اجرای روش تدریس واحد کار
۱۰۵	محاسن روش تدریس واحدها
۱۰۵	محدودیت های روش تدریس واحدها
۱۰۶	روش تدریس فراشناخت
۱۰۶	مفاهیم اساسی روش فراشناخت
۱۰۷	عناصر فراشناخت
۱۰۸	انواع دانش مهم در فراشناخت سه جنبه اساسی فراشناخت
۱۰۸	مراحل روش فراشناخت
۱۰۹	روش تدریس بدیعه پردازی
۱۱۱	روش نمایشی
۱۱۲	روش نمایش دادن از چهار مرحله تشکیل یافته است
۱۱۲	الگوی کارایی تیم T.E.D
۱۱۳	مراحل الگوی کارایی تیم
۱۱۳	الگوی تدریس غیر مستقیم
۱۱۴	مراحل اجرای الگوی تدریس غیر مستقیم
۱۱۵	روش تدریس اعضای تیم
۱۱۵	مراحل اجرای طرح تدریس اعضای تیم
۱۱۶	روش های تدریس علوم تجربی
۱۱۶	روش تدریس آزمایشگاهی
۱۱۷	مهارت های فرآیندی
۱۱۸	مراحل روش تدریس آزمایشگاهی
۱۱۹	موارد آزمایش به وسیله معلم
۱۲۱	آزمایش به وسیله دانش آموز

۱۲۱	یادداشت آزمایش به وسیله ی دانش آموز
۱۲۲	روش تدریس پودمانی (پیمانه ای)
۱۲۴	محدودیت های روش تدریس پودمانی
۱۲۴	روش تدریس آموزش علوم
۱۲۵	مراحل روش جدید آموزش علوم
۱۲۷	کاربرد الگوها
۱۲۷	روش تدریس: OE
۱۲۸	دیدگاه طیفی نه قطبی در آموزش علوم
۱۲۹	قطب آموزش و یادگیری انفعالی
۱۳۰	روش تدریس همیاری
۱۳۰	انواع روش های یادگیری از طریق همیاری
۱۳۲	ویژگی های محیط کلاس در روش همیاری
۱۳۲	مراحل روش تدریس همیاری
۱۳۴	محاسن روش تدریس همیاری
۱۳۵	روش تدریس اکتشافی
۱۳۷	مراحل اجرای روش تدریس اکتشافی
۱۳۹	محدودیت های روش اکتشافی
۱۴۱	نظریه تربیتی پیشرفت گرایی تدریس
۱۴۲	نظریه یادگیری ساخت گرایی
۱۴۳	نظریه تربیتی بازسازی گرایی
۱۴۳	تحقیقات انجام شده در ایران
۱۵۱	تحقیقات انجام شده در خارج کشور

باید این حقیقت را پذیرفت که امروز دیگر روش های پنجاه سال پیش کارایی خود را از دست داده اند و با پایبندی و تعصب در به کار بردن این روش ها نمی توان دانش آموزان را برای دنیای متحول آینده مهیا نمود. زیرا با این روش ها کم کم ذهن دانش آموزان انباشته از مطالبی می شود که با نیازها و نگرش هایشان متناسب نیست. این امر باعث می شود، آنان آن چه را که آموخته اند طوطی وار تکرار کنند و به تدریج از یادگیری احساس کسالت نمایند. چنین یادگیری ای نه تنها در زندگی آنان نقش مؤثری را ایفا نمی کند، بلکه زمینه رکود عملی و دلزدگی از فعالیتهای علمی را فراهم می آورد.

متخصصین تعلیم و تربیت در تلاش برای بهره گیری از سودمندترین روشها جهت استفاده از فرصت ها و امکانات آموزشی در راستای یادگیری بهتر، عمیق تر، و بالا بردن بازده آموزشی در کوتاهترین فرصت است.

امروزه انسان در عصر انفجار اطلاعات و دانش قرار دارد و به سرعت اطلاعات کنونی منسوخ و دانش جدید جایگزین آن می گردد. با توجه به وجود چالش های مختلف در زندگی امروزی از جمله چالش های بین جهانی شدن و بومی ماندن بحران جمعیت و توسعه روزافزون ارتباطات و اطلاعات می توان گفت که مدارس، موظف به آماده کردن دانش آموزان خلاق، کنجکاو و خودانگیزخته و آگاه و تلاشگر است و یکی از مهم ترین مسائلی را که در تجدید و نوآوری نظام آموزشی باید مد نظر داشت، تجدید بنای اندیشه ها و باورهای معلم است. نظام های تعلیم و تربیت تلاش می کنند، برنامه ریزی درسی و طراحی روش های تدریس و همچنین تدوین فعالیت های یادگیری را بر پایه نظریه های جدید قرار دهند و لذا بررسی اثربخشی روش های تدریس کاملاً امری ضروری است. (خورشیدی، ۱۳۸۷) مشارکت فعال دانش آموزان در فعالیت های عملی و انجام دادن آزمایش ها و ساخت مواد و وسایل آموزشی و آزمایشی به وسیله ی خود دانش آموزان میل، وهیجان وعلاقه به یادگیری را در دانش آموزان افزایش می دهد و به یادگیری بیشتر تحریک می کند. از این طریق یادگیری معنادار و پایدار تحقق می یابد. فعالیت های عملی علاوه بر آن که در پرورش مهارت ها نقش بسزایی دارند و در صورتی

که به صورت گروهی انجام شوند در پرورش مهارت های اجتماعی مانند: قدرت رهبری و پیش قدم شدن در به عهده گرفتن مسئولیت ها و همکاری دیگران مؤثر هستند (بهمنی، ۱۳۹۰) از آنجا که هدف آموزش و پرورش در انجام دوره های تحصیلی و سطوح آموزشی علاوه بر ایجاد تغییرات شناختی در فراگیران، رشد درک اجتماعی و ارتقاء مهارت های اجتماعی بر اساس توانایی های مشارکت در فعالیت ها و برنامه های اجتماعی و ... است. معلمان باید همواره متوجه این نکته باشند، که صرف به خاطر سپردن مطالب، یادگیری واقعی محسوب نمی شود. بلکه در یادگیری واقعی، دانش آموزان باید مطالب را تجزیه و تحلیل کرده و درباره آن به تفکر پردازند. به طوری که هر اندازه فراگیران برای کشف موضوع های یادگیری، مشارکت و فعالیت داشته باشند، میزان یادگیری آنها بیشتر و کیفیت آن مطلوب تر خواهد بود (نیازی، ۱۳۸۷).

تدریس از مهمترین عوامل در فعالیت های آموزشی و پرورشی است و روش های تدریس ابزارهایی هستند، که معلمان توسط آنها به اهداف تعلیم و تربیت دست می یابند. معلم با بکارگیری روش تدریس مناسب، مفاهیم و موضوعات را در یک مجموعه معنی دار از دانش ها سازماندهی می کند و به یادگیرنده کمک می کند، تا به ماهیت موضوعات و مفاهیم دست یافته و جایگاه مهم خود را در جامعه امروزی بهتر درک کند. پس ضروری است که در تدریس از روش های جدید و یادگیری و تدریس روش های فعال) استفاده شود. الگوهای تدریس بر یادگیری تأثیر زیادی دارند. زیرا دانش آموزان راهبردهای متعدد یادگیری را فرا می گیرند و به گروه های کوچک تبدیل می شوند که به منظور حمایت از قابلیت فزاینده در سطوح فردی و گروهی، طراحی شده اند به بیان دیگر به دامنه تجربیات یادگیری که معلمان تدارک می بینند، افزوده می شود. (جوینس و همکاران، ۱۹۹۶، ترجمه محمود مهر محمدی، ۱۳۸۸).

عصر ما عصر تولید دانش است و هر ملتی که به تواند دانش بیشتری تولید کند در جهان حرف اول را می زند و ما به این موفقیت نمی رسیم مگر این که معلم و دانش آموز هر دو در شیوه ی یاددهی و یادگیری تحولی اساسی به وجود آورند (یغما، ۱۳۸۸). به اعتقاد کارشناسان تعلیم و تربیت دانش آموزانی که از طریق یادگیری فعال به یادگیری می پردازند نه تنها بهتر یاد می گیرند بلکه از یادگیری لذت بیشتری می برند زیرا آنان به جای شنونده صرف فعالانه در جریان یادگیری مشارکت دارند و خود را مسئول یادگیری خویش می دانند (کرامتی، ۱۳۸۱).

در فرهنگ اسلامی انسان موجودی دارای اراده و قدرت انتخاب شناخته می شود کاربرد هر روش که در تضاد با این اصل باشد نادرست است. بر این اساس انتخاب و کاربرد روش هایی که متضمن اطاعت کورکورانه از درس یا عقیده ای باشد فاقد اعتبارند و حتی روایی روش هایی از قبیل شرطی کردن مادم العمر که به عنوان تنها روش با محور تربیت تلقی می شود مشکوک به نظر می رسد (ادیب نیا، الف ۱۳۸۹). |

روش های تدریس فعال به دلیل این که تسهیل کننده ی یادگیری هستند و تعامل دانش آموزان را در محیط یادگیری افزایش می دهند مورد توجه قرار گرفته اند (نجاتی، ۱۳۹۰). در حال حاضر بسیاری از نظام های آموزشی در پی ارائه دانش، مهارت و نگرش های مورد نیاز، برای آماده سازی فراگیران در برخورد با مسائل و چالش های زندگی آنان در جامعه آینده می باشند و با استفاده از سیاست های راهبردی متفاوت امکان رشد و گسترش مبانی آموزش مداوم را به عنوان روندی که برنامه های درسی را تسهیل می بخشند، دنبال می کنند. علاوه بر این تغییر روش های تدریس و بازنگری عوامل مؤثر بر فرآیند یاددهی- یادگیری، موجب استفاده از روش های فعال و مشارکتی در مدارس شده است و از روش های سنتی که در آن آموزش در اسارت ۴ اصل آموزش در یک زمان، با یک زبان، با یک کتاب، با یک معلم فراتر رفته و دانش آموزان و معلمان با بهره گیری از تجارب یکدیگر و امکانات محلی و منطقه ای می توانند با ابعاد اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی پیرامون خود، آشنا شده و زمینه ساز بهبود و ارتقاء سطح آموزش را فراهم سازند (سلطانی، ۱۳۸۵). | در راستای سیاست کیفیت بخشی به آموزش در مدارس، وزارت آموزش و پرورش در سال تحصیلی ۷۶-۱۳۷۳ با هدف ایجاد انگیزه، تبادل تجربیات و بررسی و بازنگری روش های تدریس به ویژه روشهای فعال تدریس، اقدام به برگزاری جشنواره روشهای تدریس نموده تا الگوها و روش های برتر، شناسایی و معرفی گردند تا با تعمیم الگوهای فعال به اجرا آمده در مدارس، به توان استعدادهای درونی معلمان و دانش آموزان شکوفا شده و کیفیت آموزش ارتقاء یافته و فرآیند یاددهی- یادگیری بهتر و مطلوب تر صورت گیرد. نظام های آموزشی برای هدفها و مقاصد گوناگونی که به وجود می آیند که تمام آنها در یک هدف عام با یکدیگر مشترک هستند و آن یاد دادن و دستیابی هرچه بیشتر فراگیران این نظام، به هدف های تعلیم و تربیت است. معلم باید با توجه به ارزش ها و هدفهای آموزشی و پرورشی و با در نظر گرفتن شرایط رشدی و آمادگی یادگیرندگان و ماهیت موضوع

درسی، روش ها و فنون تدریس را انتخاب کند و بر این مسئله واقف باشد که، هیچ گونه روش تدریس ثابت و غیرقابل تغییری وجود ندارد، بلکه لازم است گاهی، معلم یک موضوع درسی خاص را در دو کلاس با دو روش متفاوت تدریس کند. (نوروزی، ۱۳۸۱). معلم برای به وجود آوردن یک محیط اثر بخش برای یادگیری باید خیلی ماهر باشد و قادر باشد کودکان را به عنوان یادگیرنده درک کند و از بین تعداد زیادی از روش های تدریس به راحتی روش تدریس مناسب را انتخاب کند (کوشا، ۲۰۰۸). یکی از اصول آموزش و پرورش اصل فعالیت است. طبق این اصل شاگردان باید فعال باشند و معلم در نقش راهنمای شاگردان آنان را در امر فراگیری یاری رساند. معلم نباید به مثابه تنها مخزن دانش صرفا به سخنرانی و انتقال اطلاعات بپردازد (ادیب نیا، ۱۳۸۹ ب).

الگوهای تدریس فعال به شاگردان در رشد و افزایش توان تفکر خلاق، روشن، عاقلانه و تقویت مهارت ها و تعهدات اجتماعی کمک می کنند. الگوهای فعال تدریس باعث خودآموزی، خودکنترلی و خودسازی در دانش آموزان و معلمان می شوند. الگوهای نوین تدریس می توانند، منجر به یادگیری معنادار و عمیق تر و پایدار در دانش آموزان شوند. (خورشیدی، ۱۳۸۷).

ایفای نقش به عنوان یک الگوی تدریس ویژه ای در ابعاد فردی و اجتماعی آموزش و پرورش دارد. اجرای آن باعث می شود تا افراد در درون دنیای اجتماعی با استعانت از گروه اجتماعی به تصمیم درست برای دو راهیهای بغرنج خود نائل آیند (بهرنگی، ۱۳۷۱). پرسشگری و طرح سؤال های اساسی می تواند سطح عملکرد کلاس درس را ارتقا دهد. سؤال های اساسی، در عین حال جذاب و گیرا هستند سطح فرهنگ افراد را نیز ارتقا می دهند و مرزهای سنی را از میان برمی دارند (آقازاده، ۱۳۸۶).

روش پرسش و پاسخ، روشی است که معلم به وسیله آن دانش آموزان را به تفکر درباره ی مفهومی جدید یا بیان مطالبی تشویق می کند. در این روش دانش آموز تلاش می کند با کوشش های ذهنی از معلوم به مجهول حرکت کند، به این روش، روش سقراطی هم می گویند. (صفوی، ۱۳۷۰).

حال سؤال این است که با توجه به پیشرفت علمی و روش های جدید و همچنین در نظر گرفتن امکانات مدارس کدام یک از روش های تدریس ایفای نقش یا پرسش و پاسخ برای

آموزش علوم اجتماعی در مدارس ما مناسب تر است و باعث یادگیری معنادار و پایدار می شود؟

در حال حاضر بسیاری از نظام های آموزشی به دنبال ارائه دانش، مهارت ها و نگرش های مورد نیاز برای آماده سازی فراگیران در برخورد با مسائل و چالش های زندگی آینده آنان هستند که با استفاده از راهبردهای گوناگون امکان رشد و گسترش آموزش مداوم را به عنوان فرآیندی که برنامه های درسی، تسهیل کننده آن است دنبال می نماید، کار و همکاران، ترجمه فردانش، (۱۳۸۵). آزوبل در زمینه ی اهمیت روش های تدریس می نویسد: تدریس مناسب در ایجاد انگیزش در دانش آموزان نقش اساسی دارد، چرا که به وسیله ی تدریس مناسب یادگیری قابل توجهی حاصل خواهد شد و از رضایت مندی حاصل از چنین یادگیری، دانش آموزان برای یادگیری بیشتر انگیزه قوی به دست خواهند آورد (سیف، ۱۳۸۷). فورتهام و هامگر (۲۰۰۳) به بررسی عوامل مختلف مؤثر بر پیشرفت تحصیلی مانند سبکهای یادگیری و روش ها و فنون تدریس پرداخته اند، امروزه علاوه بر توجه به رشد مهارت های شناختی و پیشرفت تحصیلی یادگیرندگان می بایست به رشد مهارت های فردی و اجتماعی آنان توجه مبذول گردد تا آنان را برای همکاری و مشارکت در فعالیتهای اجتماعی و فردی، تصمیم گیری های مسئولانه، مقاومت در برابر فشار گروه همسالان و ارتقاء ارتباطات بین فردی، آماده نمود، به طوری که نقش سازنده خود را در نظام آموزشی، خانواده و اجتماع که روز به روز بر دگرگونی های آنها افزوده می شود، به عهده گیرند (میرزاخانی، ۱۳۸۶).

یکی از مشکلات اساسی و مهم در نظام آموزشی، به کار نگرفتن روش های تدریس فعال در آموزش یادگیرندگان است. به همین دلیل کیفیت آموزش، سطح مورد نظر را نداشته و دانش آموزان انگیزه و علاقه لازم را برای تحصیل نشان نمی دهند. معلمان با توجه به نیازهای جدید یادگیرندگان و جامعه رو به رشد و تحول، باید نگرشی نوین و باز داشته باشند یعنی آماده باشند تا رویکردهای آموزشی مختلف را بیازمایند و پذیرای اطلاعات تازه درباره ی یادگیری و یادگیرندگان و پیشرفت تحصیلی آنان باشند. همچنین باید روش های مختلف را بکار گیرند تا این که کشف کنند کدام یک از روش ها به نحو مطلوب و مؤثر منجر به یادگیری و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان می شود، به طوری که معلمان از حالت سنتی تغییر یافته و به قول کارل راجرز تسهیل کننده یادگیری و مهندسی آموزشی با مدیریت اقتضایی بدل شوند.